

ปมเอติปัส การทำปิตุมาต และอำนาจของพ่อ ในนวนิยายเรื่อง นาคราช

อรรณพ ฤทธิศรีธ

ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานวนิยายเรื่อง *นาคราช* บทประพันธ์ของ แก้วแก้ว โดยใช้ทฤษฎีทางจิตวิเคราะห์ซึ่งยังคงมีความสำคัญในการวิเคราะห์วรรณกรรมอยู่ เนื่องจากเป็นแนวคิดพื้นฐานที่ใช้อธิบายระบบจิตของมนุษย์ แบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็นได้แก่ ประเด็นแรก ความปรารถนาในตัวลูกสาวและความต้องการความรักจากพ่อ และประเด็นที่สอง การทำปิตุมาตและการผลิตซ้ำอำนาจของพ่อ ผลการศึกษาพบว่าเมื่อ “อ่าน” นาคราชในความหมายของ “พ่อ” ทำให้เห็นว่าชาวเมืองมายที่เคารพนาคราชมีฐานะเป็น “ลูก” ตัวบทนำเสนอให้พ่อปรารถนาในตัวลูกสาวผ่านธรรมเนียมปฏิบัติคือ การทำพิธีกรรมส่งทายาทเพศหญิงไปเป็นบาทบริจาริกา โดยที่ตัวหญิงสาวที่ต้องทำพิธีกรรมดังกล่าว ก็ยินยอมด้วยความปรารถนาในตัวนาคราช เมื่อความเป็นตะวันตกเข้าครอบงำชาวเมืองมาย ทำให้พิธีถูกยกเลิกไป นาคราชไม่พอใจจึงสาปให้เพศชายในตระกูล ณ เมืองมายอายุสั้น เจ้าเมืองมายจึงคิดจะปราบอาถรรพณ์ของนาคราช ซึ่งนั่นหมายถึงการทำปิตุมาต แต่สุดท้ายอำนาจของพ่อก็ไม่สามารถถูกทำลายลงได้โดยสรุปแล้ว การสร้างอำนาจในตระกูล ณ เมืองมาย เป็นการผลิตซ้ำอำนาจของพ่อ โดยมี “นาคราช” เป็นตัวแทนของอำนาจและจารีตประเพณี ซึ่งสุดท้ายแล้วยังคงดำรงอยู่

คำสำคัญ: ปมเอติปัส, ปิตุมาต, อำนาจของพ่อ, นาคราช

Oedipus Complex, Patricide and the Force of Father in Novel Nakkharat

Orawan Rithisrithorn

Ph.D. Candidate Program Thai Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences
Mahasarakham University

Abstract

This article aims to analysis novel Nakkharat written by Keaewkow. The main concept is psychoanalysis. The paper is divided two issues: (1) the desire of the daughter and the desire of the father and (2) patricide and the reproduction of force of father. The results are that rereading Nakkharat as a father leads to meaning Mai people as children. The novel is represented that the father desires to daughter by ritual. It is the female who committed for the wife of Nakkharat. The female became the wife of Nakkharat. In present, the modern period dominates the system of thought of Mai people and makes them abolish the ritual. Nakkharat was angry and cursed males in “Na Mueang Mai” Family to short-life. The king of Mai would like to destroy the curse word of Nakkharat as patricide. Finally, the force of father cannot be destroyed.

Keywords; Oedipus complex, Patricide, the Force of Father, Nakharat

บทนำ

เมื่อมองย้อนไป บรรพบุรุษของเราไม่ได้เข้าใจเรื่องราวของธรรมชาติในวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ หรือแบบลัทธิเหตุผลนิยม คนโบราณไม่ได้มีแบบแผนการทดลองทางวิทยาศาสตร์เพื่ออธิบายว่าเหตุใดฝนจึงตก เหตุใดดวงอาทิตย์จึงปรากฏทุกเช้าและลับหายไปในตอนค่ำ ดังนั้นการยึดถือความเชื่อว่ามีผีหรือเทพเจ้าคอยบงการควบคุมความเป็นไปของธรรมชาติ จึงเป็นวิธีคิดที่มนุษย์ใช้เพื่ออธิบายข้อกังขาภายในใจ และหากมองในสังคมอุษาคเนย์ในอดีตซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม มนุษย์ต้องพึ่งพาน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูก และใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ด้วยความที่มนุษย์ในสมัยนั้นตระหนักว่าตนไม่สามารถควบคุมหรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติได้ ดังนั้นมนุษย์จึงบูชาเทพเจ้าแห่งธรรมชาติเพื่อช่วยให้ตนได้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและมีชีวิตรอดไปได้ เทพแห่งความอุดมสมบูรณ์และถือว่ามีบทบาทในสังคมเกษตรกรรมมากที่สุดคือ “นาค”

พิเชฐ สายพันธุ์กล่าวว่า (2539: 190-193) นาคคือพลังอำนาจของธรรมชาติคือผู้ปกป้องพุทธศาสนา และนาคยังเป็นบรรพบุรุษเก่าแก่ของคนในลุ่มน้ำโขง นอกจากตำนานแล้ว นาคยังปรากฏในฐานะตัวละครในวรรณกรรมร่วมสมัย ดังที่ อวยพร แสงคำ (2557: 114-125) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง *ลักษณะเด่นของนวนิยายไทยที่มีตัวละครเป็นครุฑและนาค* ได้กล่าวไว้ว่า ตัวละครนาคมีรูปลักษณะงดงาม งานของอวยพรแสดงให้เห็นว่า นาคเป็นตัวละครที่อิงอยู่กับขนบแบบประชานิยม

สิ่งที่สนับสนุนการนำนาคเข้ามาสู่บริบทประชานิยมคือ การนำตัวละครนาคมาเป็นตัวละครสำคัญในวรรณกรรมร่วมสมัย ดังเช่นแก้วแก้ว เขียนนวนิยายเรื่อง *นาคราช* ในปี พ.ศ. 2531 ขึ้น เล่าถึง เรื่องราวของ ความเชื่อเรื่องพญานาคที่แผ่ปกคลุมไปทั่วพื้นที่ตอนเหนือของประเทศไทย รวมทั้งแคว้นเมืองมาย อาณาจักรเล็กๆ ที่มีความศรัทธาพญานาค หรือที่เรียกว่า “นาคราช” ทุกปีมะโรงจะมีการบูชานาคราชและส่งหญิงพรหมจรรย์ไปเป็นบาทบริจาริกาของนาคราช แต่เมื่อความทันสมัยหยั่งบ่าเข้ามา เจ้าเมืองจึงปล่อยปละละเลยที่จะสานต่อพิธีกรรมดังกล่าว นาคราชไม่พอใจ จึงสาปแช่งให้ทายาทเพศชายของตระกูล ณ เมืองมาย อายุสั้น ต้องตายด้วยน้ำ ด้วยงู หรือด้วยพิษอย่างใดอย่างหนึ่ง ประจวบกับเมืองมายได้รับผลกระทบจากสงครามขยายอาณาเขต ชาวเมืองจึงต้องถอยร่นมาอยู่ในประเทศไทย เจ้าเมืองรวมพลเมืองทั้งหมดมาไว้

ที่พื้นที่เล็ก ๆ และทำเป็นรีสอร์ท เพื่อหาอาชีพให้ลูกหลานเมืองมายที่เหลืออยู่เวลานั้นเอง นาคราชกลับมาทวงสัญญาเรื่องพิธีกรรมอีกครั้ง ครั้นนี้นาคราชได้แปลงกายเป็นมนุษย์ชื่อ ลำฟ้า มาผูกสัมพันธ์กับแพงเมือง และแพงเมืองก็มีใจให้ ทั้งสองลอบมีความสัมพันธ์ทางเพศกัน จนในที่สุด แพงเมืองเลือกที่จะทิ้งชีวิตไว้ในโลกสามัญ เพื่อดวงวิญญาณจะได้ไปอยู่ร่วมกับลำฟ้า

เห็นได้ว่าชุดความหมายของนาคแตกต่างจากในบริบทตำนาน ตัวละครนาคกลายเป็นตัวละครแบบพาฝัน นั่นคือ ลำฟ้า ซึ่งเป็นตัวละครนาคราช ได้รับการนำเสนอให้มีรูปร่างงดงาม และยึดมั่นในความรักที่มีต่อนางเอกเป็นความรักสุดท้าย ดังที่ปนัดดา สดุดิวิทย์ชัย (สืบนั่นออนไลน์) วิเคราะห์ตัวละคร ลำฟ้า ในนวนิยายเรื่อง *นาคราช* ว่าเป็นพระเอกตามแบบโรมานซ์ ในบทความ *นาคจากตำนานสู่ Paranormal Romance ในนาคราช* ปนัดดาวิเคราะห์ว่า ลำฟ้า พระเอกของเรื่องซึ่งเป็นนาคนั้น ถูกสร้างให้มีลักษณะแบบพระเอกนวนิยายหลักหนี คือ มีหน้าตาหล่อเหลา บุคลิกสง่างาม คล้ายเทพบุตร อีกทั้งยังมีปฏิภาณไหวพริบ รู้จักแก้ปัญหาอย่างชาญฉลาด ดังนั้นเห็นได้ว่า นาคได้ถูกนิยามให้มีความหมายผูกโยงกับลักษณะของพระเอกแบบพาฝัน

นวนิยายเรื่อง *นาคราช* มีประเด็นที่น่าสนใจประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยสังเกตได้จากการอ่านเชิงสำรวจ ในเบื้องต้นนั้นเราอาจมองได้ว่า แก้วแก้วได้นำเสนอชุดความเชื่อที่มนุษย์มีต่อพญานาค ตลอดจนถึงการละเลยเคารพบูชา อันมีผลทำให้ได้รับการลงโทษจากนาคราช จนในที่สุดตอนจบได้เสนอให้เห็นชัยชนะของนาคราชอีกครั้งผ่านการที่มนุษย์ไม่สามารถกำจัดหรือทำลายอำนาจของนาคราชลงได้ เมื่ออ่านจบ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อนาคราช เปรียบเสมือนความสัมพันธ์ของพ่อที่มีอำนาจเหนือลูก เมื่อผู้วิจัยได้อาศัยกรอบคิดเรื่องจิตวิเคราะห์หามา “อ่าน” นวนิยายเรื่อง *นาคราช* ในวิธีใหม่ ทำให้เห็นประเด็นบางประการที่น่าสนใจ

ประเด็นที่น่าสนใจคือ ความสัมพันธ์ระหว่างนาคราชและมนุษย์เมื่อพิจารณาแล้ว นาคราชเป็นดังเจ้าชีวิตของชาวเมืองมาย สามารถบันดาลทุกข์สุขให้มนุษย์ได้ มีสถานะเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ ประเด็นนี้ พรอยด์ (1984: 217-218 อ้างใน พิริยะดิศมานิตย์, 2559: 38) กล่าวไว้ว่า พระเจ้าในเชิงสัญลักษณ์หมายถึงพ่อ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และพระเจ้าจึงถือเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก หรือที่ เรียกว่า พรอยด์เรียกว่า ปมเอดิปัส (Oedipus complex) นั่นเอง

เหตุผลที่ผู้วิจัยนำนวนิยายเรื่อง *นาคราช* มาศึกษาคือ เมื่ออ่านเชิงสำรวจแล้ว ทำให้เห็นการนิยามความหมายพยานาณานิคมในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างพ่อที่มีต่อลูก ๆ ซึ่งก็คือมนุษย์ บทความเรื่องนี้จึงมุ่งพิจารณาคราชในฐานะพ่อ 2 กรณี คือ พ่อผู้เป็นเจ้าชีวิต และ พ่อในด้านระเบียบกฎเกณฑ์ เมื่อผู้วิจัยนำนวนิยายเรื่อง *นาคราช* มา “อ่าน” ในกรอบของจิตวิเคราะห์ ก่อให้เกิดข้อค้นพบที่น่าสนใจ ประเด็นแรก ความปรารถนาในตัวลูกสาวและความต้องการความรักจากพ่อ และประเด็นที่สอง การทำปิตุฆาตและการผลิตซ้ำอำนาจของพ่อ การวิเคราะห์ทั้งสองประเด็นทำให้เราสามารถพิจารณาตัวละคร นาคราช ในมิติเชิงจิตวิเคราะห์ ซึ่งทำให้มองเห็นถึง “อำนาจของพ่อ” ที่ไหลเวียนอยู่ในตัวบท

ในบทความเรื่องนี้ใช้คำเรียกตัวละครพระเอก “ลำฟ้า” อยู่ 3 คำด้วยกันคือ ลำฟานาคราช และพ่อ โดยจะใช้ในบริบทที่ต่างกันดังนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า “ลำฟ้า” ในบริบทของการกล่าวถึงตัวละครในเรื่อง ใช้คำว่า “นาคราช” ในฐานะความเชื่อเรื่องพยานาณานิคมของบรรพบุรุษชาวเมืองมาย และคำว่า “พ่อ” ใช้เน้นมิติความสัมพันธ์ของนาคราชและชาวเมืองมายในฐานะพ่อ-ลูก

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นวนิยายเรื่อง *นาคราช* บทประพันธ์ของ แก้วแก้ว
2. ศึกษาตัวบทและคัดเลือกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับปมเอดิปัส
3. ศึกษาแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ แนวคิดเรื่อง ปมเอดิปัส ซึ่งเป็นแนวคิดทางจิตวิเคราะห์จากนั้นจึงนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องนาณานิคมและแนวคิดเรื่องปมเอดิปัส รวมทั้งตัวอย่างการศึกษาปมเอดิปัสในวรรณกรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

งานวิจัยที่ศึกษาเรื่องนาคที่สำคัญ ได้แก่ วิทยานิพนธ์เรื่อง “นาคาคติ” อีสาน
 ลุ่มน้ำโขง: ชีวิตทางวัฒนธรรมจากพิธีกรรมร่วมสมัย โดย พิเชฐ สายพันธุ์ (2539:
 190-193) ได้อธิบายชุดความหมายของนาคว่า นาคไม่ได้มีเพียงมิติเดียว หากมอง
 จากมุมอื่น ๆ นาคมีหลายชุดความหมาย ได้แก่ ประการแรก นาคคือพลังอำนาจของ
 ธรรมชาติ ตามความเชื่อ นาคคือเจ้าแห่งน้ำ สามารถบันดาลทุกข์สุขให้คนในสังคม หรือ
 อาจทำลายล้างเมื่อมีเหตุบางประการ เช่นในตำนาน นาคบันดาลให้น้ำท่วมเมือง เมื่อคน
 ในสังคมประพฤติดีจริยธรรมที่เคยปฏิบัติกันมา นาคจึงเป็นกลไกสำคัญในการจัดระเบียบ
 สังคมให้สงบสุข ประการที่สอง นาคคือผู้ปกป้องพุทธศาสนา โดยจากตำนานที่เล่าว่า
 นาคมีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาจึงขอบวชกับพระพุทธเจ้า นาคจึงลดสถานะของ
 ความเป็นผู้ดูแลบ้านเมืองและธรรมชาติมาเป็นผู้ดำรงซึ่งศีลธรรมตามหลักพุทธศาสนา
 ประการที่สาม นาคคือบรรพบุรุษเก่าแก่ของคนในลุ่มน้ำโขง จากการค้นคว้าของพิเชฐ
 พบว่า มีข้อถกเถียงอยู่ 2 กลุ่มคือ คำถามที่ว่า นาคสืบเชื้อสายแบบมาตุพงศ์หรือปิตุพงศ์
 หลักฐานทางวัฒนธรรมเห็นพ้องว่านาคคือเพศหญิง อย่างไรก็ตาม แม้ยังไม่มีข้อสรุป
 แน่ชัดว่านาคคือเพศใด แต่ชนลุ่มน้ำโขงเชื่อกันว่า ตนสืบเชื้อสายมาจากนาค และในอดีต
 ลาวเคยทำพิธีบูชาพญานาค 15 ตระกูล ที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำโขง พร้อม ๆ กับพิธีไหลเรือไฟ
 แต่ปัจจุบันพิธีกรรมดังกล่าวกลับไม่ปรากฏ แต่กลับถูกแทนที่ด้วยพิธีบูชาพระพุทธรูป
 ซึ่งเสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในวันออกพรรษา ประการที่สี่ นาคคือผู้เชื่อมโยงความ
 ตรงกันข้าม คำอธิบายของพิเชฐ สามารถสรุปได้ว่า นาคคือผู้ที่อยู่กึ่งกลางระหว่างคู่ตรงข้าม
 เช่น ความเป็นสัตว์/ความศักดิ์สิทธิ์ โลกสามัญ/โลกศักดิ์สิทธิ์

การศึกษาเรื่องนาคในมิติสังคมยังปรากฏในวิทยานิพนธ์ของ จิตรกร เอมพันธ์
 (2545) เรื่อง พญานาค เจ้าแห่งแม่น้ำโขง: พิธีกรรมกับระบบความเชื่อพื้นบ้าน
 แห่งวัฒนธรรมอีสาน โดยจิตรกรชี้ให้เห็นว่า ความหมายของนาคมี 3 ชุดใหญ่ ได้แก่
 1) พญานาคเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มชนดั้งเดิม 2) พญานาคเป็นเจ้าแห่งดินและน้ำ
 3) พญานาคเป็นลัทธิทางศาสนา เมื่อพิจารณาจากพิธีกรรมเกี่ยวกับพญานาคของ
 ชาวอีสานพบว่า พญานาคถูกจัดวางความหมายให้เชื่อมโยงกับความอุดมสมบูรณ์และ
 อำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการสานสัมพันธ์ของคน
 ในชุมชน

วิทยานิพนธ์ของ อวยพร แสงคำ (2557: 114-125) เรื่อง *ลักษณะเด่นของนวนิยายไทยที่มีตัวละครเป็นครุฑและนาค* อวยพรวิเคราะห์ไว้ว่า ตัวละครนาคแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ตัวละครที่เป็นนาคและตัวละครที่มีอดีตชาติเป็นนาค ในที่นี้ผู้วิจัยขอยกบทวิเคราะห์เฉพาะที่อวยพรกล่าวถึงตัวละครที่เป็นนาคเท่านั้น ในวิทยานิพนธ์กล่าวไว้ว่า ตัวละครนาคมีรูปลักษณ์งดงาม มีสีและพิษแตกต่างออกไปตามเผ่าพันธุ์ มีกลิ่นกายหอม ในด้านลักษณะนิสัยมีทั้งตัวละครฝ่ายดีและฝ่ายร้าย งานของอวยพรแสดงให้เห็นว่า นาคเป็นตัวละครที่อิงอยู่กับขนบแบบประชานิยม

หากนำคำกล่าวของฟรอยด์มาพิจารณาในส่วนที่ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเทพเจ้าและมนุษย์มีความคล้ายคลึงกับความสัมพันธ์ของพ่อกับลูก ทำให้เห็นว่าความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับนาคในฐานะเทพ สามารถ “อ่าน” ได้ในเชิงปมเอดิปัส

ยศ สันตสมบัติ (2550: 45, 51, 84) สรุปคำกล่าวของฟรอยด์ (Freud) ว่า ปมเอดิปัส เป็นชื่อเรียกที่ฟรอยด์นำมาจากตำนานกรีกโบราณ เอดิปัส ถือกำเนิดมาในวงศ์กษัตริย์ เมื่อแรกเกิดโอรสหลงทำนายว่าพระโอรสองค์นี้จะนำภัยพิบัติมาสู่บ้านเมือง พระราชบิดาจึงนำเขาออกจากบ้านเมือง ภายหลังเอดิปัสยกพลมาตีเมืองพระราชบิดาและฆ่าท่าน จากนั้นจึงอภิเษกสมรสกับมารดาตนเอง เมื่อเอดิปัสรู้ความจริงจึงรู้สึกผิดและทำลายดวงตาของตน ฟรอยด์กล่าวว่า เด็กทุกคนเมื่อเกิดมาจะมีความรู้สึกเหมือนกับเอดิปัส นั่นคือ ความรักและหวงแหนแม่กลัวว่าพ่อจะมาแย่งชิงความรักของตน นอกจากนั้น พ่อยังเป็นตัวแทนของอำนาจและการควบคุมทางสังคม เป็นสัญลักษณ์ของการลงโทษ เด็กทุกคนจึงมีความรู้สึกเกลียดและกลัวพ่อ ในสมัยโบราณ พ่อจะเป็นผู้ผูกขาดลูกสาวไว้เพียงคนเดียว และปล่อยให้ลูกชายออกไปหาคุณนอกตระกูล เวลาผ่านไปช่วงเวลาหนึ่งบรรดาลูกชายเกิดความขัดเคือง ต้องการทำลายอำนาจและกฎเกณฑ์ที่พ่อสร้าง จึงได้รวมกันฆ่าพ่อ เมื่อพ่อตาย พวกเขาก็ตกใจจึงสร้างหรือนำเอาวัตถุ/สัตว์มาใช้เป็นสัญลักษณ์ตัวแทนของพ่อ ที่เรียกว่าโทเทม (Totem) เพื่อเป็นการระลึกถึงพ่อ อย่างไรก็ตาม โทเทม เป็นสัญลักษณ์ที่หมายรวมเอาความรู้สึกผิดและความเกลียดชังที่ลูกมีต่อพ่อในเวลาเดียวกัน ฟริเยดริค มานิตซ์ (2559: 2) สรุปว่า ปมเอดิปัส เป็นปมที่มนุษย์ทุกคนมีตั้งแต่เป็นทารก มนุษย์มีความปรารถนาจะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับพ่อหรือแม่ การศึกษาปมเอดิปัสไม่จำเป็นต้องใช้วิเคราะห์ความปรารถนาทางเพศในบุคคลร่วมสายเลือด

โดยตรง แต่อาจศึกษาเชิงอุปลักษณ์ เช่น พ่อเลี้ยง-ลูกเลี้ยง, แม่เลี้ยง-ลูกเลี้ยง, พี่-น้องต่างสายเลือด, สามี-ภรรยา หรือคู่รักที่มีอายุห่างกันราวกับพ่อ(แม่)กับลูก เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปมเอติปัสในวรรณกรรมที่สำคัญคือ การศึกษานิทานของแปร์โรต์โดยใช้แนวคิดเรื่องปมเอติปัส โดย พิริยะติศ มานิตย์ (2559) ในหนังสือ *ปมเอติปัสในนิทานแปร์โรต์* หนังสือเล่มดังกล่าวแบ่งเนื้อหาการวิเคราะห์ออกเป็นการศึกษาปมเอติปัสระหว่างพ่อ-ลูกสาว, พ่อ-ลูกชาย, แม่-ลูกสาว และพี่-น้อง ผลการศึกษาสามารถสังเคราะห์ได้ว่า นิทานของแปร์โรต์นั้นเป็นเสมือน ‘บทบันทึกว่าด้วยความรุนแรงภายในครอบครัว’ โดยตัวบทชี้ให้เห็นว่า การนำเสนอจากความรุนแรงที่บุคคลในครอบครัวได้กระทำต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่-ลูก หรือพี่-น้อง นั้นไม่ใช่เรื่องเกินจริงแต่อย่างใด ตรงกันข้ามมันกลับเป็นความปรารถนาในใจของมนุษย์ ดังนั้นนี่จึงเป็นด้านมืดของมนุษย์ทุกคน เพียงแต่ในสังคมวัฒนธรรมที่เราดำรงอยู่ทำให้ไม่สามารถกระทำตามความปรารถนาได้ นิทานจึงเป็นที่ระบายออกถึงความต้องการในจิตใจของเราที่ฝังอยู่ภายในจิตใต้สำนึก

จากประเด็นที่กล่าวมาทำให้เห็นว่า การศึกษานวนิยายด้วยแนวคิดทางจิตวิเคราะห์ที่มุ่งไปที่ปมเอติปัสนั้นมีความน่าสนใจ และการ “อ่าน” สัญยะของความศักดิ์สิทธิ์ที่นำเสนอผ่านนาคกรายด้วยมุมมองแบบปมเอติปัสนี้เอง สามารถทำให้เราได้มองเห็นความหมายใหม่ๆ ที่สมควรนำมาพิจารณา

ผลการวิจัย

การศึกษาในบทความนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเด็น คือ “ข้าจะมาสู้เจ้า: ความปรารถนาในตัวลูกสาวและความต้องการความรักจากพ่อ” และ “ฆ่ามัน...เผาไฟเสีย/เมื่อถึงเวลา ข้าก็เรียกคืนไป: การทำปิฎกาทและการผลิตซ้ำอำนาจของพ่อ” โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ข้าจะมาสู้เจ้า: ความปรารถนาในตัวลูกสาวและความต้องการความรักจากพ่อ

แก้วแก่นำเสนอ “เมืองมาย” ซึ่งเป็นเมืองสมมติขึ้นเพื่อเล่าเรื่อง เมืองมายถูกถ่ายทอดว่าปัจจุบัน “ตอนนี้นวมเป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่าแล้ว” (แก้วแก้ว, 2539: 25)

แก้วแก้วได้นำเสนอให้เห็นความเชื่อของชาวเมืองมายที่มีต่อนาคราช แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และนาคราชผ่านการสืบทอดความเชื่อตั้งแต่สมัยโบราณ

“แต่โบราณมา แคว้นของเรานับถือพญานาค...นับถือทั้งจากตำนาน และจากความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ครอบงำชาวเมืองมายอยู่ พญานาคนั้นถือกันว่าเป็น กึ่งเทพ...เคยครอบครองดินแดนแถบนั้นมาตั้งแต่โบราณกาล ก่อนสมัยพุทธกาล หลายพันปี และเมื่อผู้คนอพยพกันมาจากทางเหนือเข้ามาอยู่ในดินแดนในถิ่นมากเข้า บรรดานาคก็พากันถอยร่นไปอยู่ลึกเข้าไปในภูเขา เพื่อจะได้พ้นจากการรบกวน แต่ว่าก็ ยังมีการติดต่อกันอยู่เสมอกับมนุษย์บางคน โดยเฉพาะเมื่อมีการทำพิธีบวงสรวงบูชา... พิธีนี้กระทำสืบทอดกันมาหลายร้อยปี...หรืออาจจะนับพันปีก็ได้ ย่าไม่รู้เหมือนกันว่า ประวัติศาสตร์เมืองมายมีมาแต่ครั้งไหน แคว้นพี่แคว้นน้องของเราเชื่อเรื่องนี้นักบ้าง แต่ไม่มากมายเท่ากับพวกเรา พวกเราเชื่อกันว่าหุบเขาที่เป็นที่ตั้งของแคว้นมาย ครั้งหนึ่ง คืออาณาจักรของพญานาค...”

(แก้วแก้ว, 2539: 157-158)

จากความศรัทธาที่ชาวเมืองมายมีต่อนาคราช ชาวเมืองมายทำพิธีบวงสรวง พญานาคด้วยความเคารพบูชา “พอถึงปีมะโรงหรือว่าปีงูใหญ่...คือปีพญานาค ชาวเมืองมายจะทำพิธีบวงสรวงแห่แหนเข้าขบวนกันใหญ่โตตลอดทั้งเมือง” (แก้วแก้ว, 2539: 129) แสดงให้เห็นถึงการตระหนักถึงความศรัทธาที่ชาวเมืองมายมีต่อนาคราช หากตามคำกล่าวของฟรอยด์ที่เชื่อว่าความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อเทพเจ้าเปรียบได้กับความสัมพันธ์ของพ่อกับลูก นาคราชจึงมีฐานะไม่ต่างจาก “พ่อ” ของ “ลูก ๆ ชาวเมืองมาย” ที่สามารถบันดาลทุกข์สุขให้กับลูก ๆ ได้ ดังที่เมื่อลูก ๆ ทำพิธีกรรมตามที่เคยปฏิบัติมา พ่อก็จะมอบเกียรติมงคลที่มีค่าและบันดาลแร่ธาตุราคาแพงให้เป็นการตอบแทน “เจ้าฟ้าเมืองมายและเชื้อสายได้เสวยสุขสมบูรณ์จากการคุ้มครองของนาคราช ทรัพย์สมบัติในท้องพระคลังส่วนใหญ่เป็นผลมาจากแร่มงคลและพลอยสีเขียวในพื้นดิน” (แก้วแก้ว, 2539: 589) ประเด็นนี้สามารถมองได้ว่า การถวายตัวของลูกสาวต่อพ่อ ทำให้ลูกสาวมีฐานะไม่ต่างจาก “การขายร่างกาย” トラบเมื่อความเป็นสมัยใหม่เข้ามาครอบงำ ความคิดของชาวเมืองมาย ลูกเริ่มต่อต้านและไม่ทำตามที่พ่อต้องการ นี่แสดงให้เห็น

การต่อรองความหมายของความเชื่อดั้งเดิมและการโต้กลับอำนาจของพ่อ โดยนำเสนอผ่านเจ้ามอนฟ้า ไม่ยอมทำพิธีเพื่อถวายตนเป็นบาทบริจาริกาต่ออนาคราช

“...แต่ว่าเมื่อถึงสมัยของยา...หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง อิทธิพลของตะวันตกก็เข้ามามากกว่าเมื่อก่อน เจ้านายของแคว้นมายไปศึกษาต่อในอังกฤษบ้าง ฝรั่งเศสบ้าง เรามีการศึกษาแผนใหม่ การแพทย์แผนใหม่ เรื่องธรรมเนียมหรือประเพณีโบราณจึงกลายเป็นความเชื่อเหลวไหล และในที่สุด...ก็ไม่มีใครเชื่อเรื่องนั้นกัน โดยเฉพาะเจ้านายฝ่ายชาย...คำสาปอย่างหนึ่งตกอยู่กับผู้สืบเชื้อสายเจ้าเมืองมายมาจนเดี๋ยวนี้ เกิดตั้งแต่เจ้าฟ้าเมืองมายสมัยนั้น องค์ที่เป็นลุงของเธอ ล้มเลิกพิธีกรรมบูชาพญานาค โดยไม่ยอมส่งลูกสาวให้เป็นผู้เซาพิธีนี้...เจ้ามอนแก้วเป็นคนแรกที่ไม่ยอม เธอเรียนหนังสือจากพวกมิชชันนารีฝรั่งที่เข้าไปเผยแพรศาสนาอยู่ในแคว้นมาย ก็เลยไม่ยอมเชื่อเรื่องเก่าแก่นั้นอีก” (แก้วแก้ว, 2539: 158-159)

เห็นได้ว่า ความเชื่อดั้งเดิมถูกนำเสนอผ่านความเป็นตะวันตก และความเป็นสมัยถูกนำเสนอผ่านความเป็นตะวันตก แก้วแก้วแสดงให้เห็นว่า ตัวละครมีการต่อรองความหมายของ “นาคราช” ผ่านความเชื่อดั้งเดิมและความเป็นสมัยใหม่ นั่นคือในสมัยเมืองมายเจริญรุ่งเรือง “นาคราช” ถูกนิยามให้สัมพันธ์กับความศักดิ์สิทธิ์ ความอุดมสมบูรณ์ และความเป็นเทพเจ้า ต่อมาในบริบทของความสมัยใหม่ “นาคราช” กลับถูกให้ความหมายว่าเป็นความล้าหลัง เป็นพันธะ และจำเป็นต้องกำจัด

เมื่อความศรัทธาที่ลูกมีต่อพ่อถูกลดทอนลงโดยการยกเลิกพิธีกรรม พ่อจึงได้ลงโทษลูกชาย นั่นคือนาคราชสาปให้ทายาทเพศชายในตระกูล ณ เมืองมาย มีอายุสั้นและต้องตายด้วยน้ำ พิษ หรืองูกัด อย่างใดอย่างหนึ่ง

“ท่านบอกว่าพวกเราที่สืบสายเลือดมาโดยตรง...ไม่คนใดก็คนหนึ่ง อาจจะตกอยู่ใต้คำสาปที่สืบทอดกันมานาน คือจะตายเพราะงู...แต่ว่า...ไม่ได้หมายความว่าถึงงูกัดอย่างเดียวหรอกนะคะ แต่รวมไปถึงการตายในน้ำ หรือว่าตายด้วยพิษอะไรทุกชนิด เพราะว่ามัน...คุณอาจจะไม่ทราบ ถือกันว่าเป็นเจ้าของท้องน้ำ เป็นเจ้าของพิษ...แล้วก็...อะไรอีกหลายอย่าง ตำนานของเราว่ากันมาอย่างนั้นคะ...ปู่ของดิฉัน...ท่านสิ้นเพราะอุบัติเหตุเรือล่ม แล้วต่อมาก็น้องชายของท่าน ถูกคนวางยาพิษ...เป็นเรื่องภายในครอบครัวคะ...”

(แก้วแก้ว, 2539: 26-28)

คำถามที่น่าสนใจคือ การลงโทษของพ่อที่กระทำต่อลูกชายสื่อความอย่างไร เมื่อนำเอาแนวคิดปมเอ็ดิปัสเข้ามาช่วยอธิบายพบว่า เป็นการนำเสนอภาพของพ่อที่ฆ่าลูกชาย เพราะลูกชายไม่ยอมส่งตัวลูกสาวให้มาสมสู่กับตน ซึ่งเป็นมุมมองที่น่าสนใจยิ่ง ตัวบทชี้ให้เห็นว่าพ่อต้องการผูกขาดลูกสาวไว้กับตนเพียงผู้เดียว ดังที่ว่า “หญิงสาวเชื้อสายเจ้าจะต้องทำพิธีบวงสรวงพยานาค และเมื่อทำพิธีนั้นแล้วไม้อาจจะสมรสกับใครได้ ต้องถือเพศพรหมจรรย์ไปตลอดชีวิต” (แก้วแก้ว, 2539: 159)

นวนิยายเรื่อง *นาคราช* เปิดเรื่องเมื่อถึงกาลที่ชาวเมืองมายจำต้องส่งหญิงสาวไปเป็นบาทบริจาริกาอีกครั้งหนึ่ง และผู้ที่ถูกเลือกในคราวนี้คือ แพงเมือง นางเอกของเรื่อง นาคราชปรากฏตัวครั้งแรกต่อหน้าแพงเมืองในความฝัน

“จงจำไว้ ข้าจะมาสู่เจ้า...เป็นลำดับต่อไป”

แม้ทรงอำนาจ แต่ทำไมถึงกังวลคู่คุณคม แปลกที่ว่า นอกจากความตกใจอย่างนึกไม่ถึงแล้ว แพงเมืองมิได้รู้สึกหวาดกลัวเท่าที่ควร คล้ายกับมีบางอย่างจากแววตาคู่นั้น ซึ่งแม้จะทรงอำนาจ แต่ก็ไม่มีความโหดเหี้ยมทารุณ

(แก้วแก้ว, 2539: 38)

จากฉากดังกล่าว มีนัยที่แสดงให้เห็นถึงความเป็น “พ่อ” ที่แม้จะทรงอำนาจ แต่ก็ไม่ได้โหดร้ายนัก เมื่อพิจารณาภาษาที่ใช้ การกล่าวว่า “จงจำไว้” แสดงถึงการต้องเคารพเชื่อฟัง ราวกับลูกต้องเชื่อฟังพ่อ

แพงเมืองและนาคราช หรือเรียกตามชื่อที่ปรากฏในเรื่องคือ “ลำฟ้า” ซึ่งนัยของชื่อนี้ จะได้กล่าวถึงต่อไป เริ่มใกล้ชิดกันเมื่อเมืองอินทร์ คู่หมั้นของแพงเมืองแนะนำให้แพงเมืองรู้จักลำฟ้าในฐานะญาติคนหนึ่งของเชื้อสาย ณ เมืองมาย จากนั้นความสนิทสนมกันจึงเริ่มเมื่อลำฟ้าเข้ามาพักที่ “เมืองมายริสอร์ท” ตามที่เนื้อเรื่องเล่าไว้ว่า ชาวเมืองมายได้อพยพลอยร่นมาอยู่บริเวณตอนเหนือของประเทศไทย เมื่อต้องย้ายออกจากเมืองมาย เจ้าเมืองได้ผนึกกำลังรวมชาวมายทุกคนมาอยู่ที่ทางตอนเหนือของประเทศไทย ต่อมาในยุคปัจจุบัน พื้นที่ที่รวมชาวมายเข้าด้วยกันถูกสร้างเป็นธุรกิจโรงแรม เมืองมายริสอร์ท เพื่อนำเอาชาวบ้านเมืองมายมาเป็นคนงานที่นี่เพื่อเลี้ยงชีพ นวนิยายได้เล่าถึงอาณาเขตเมืองมายริสอร์ทที่มีพรมแดนของพื้นที่สถิตของนาคราช

พื้นที่ดังกล่าวเรียกว่า “บึงงูฟ้า” ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ละม้ายกับแคว้นเมืองมายเดิม อย่างน่าอัศจรรย์ “บึงใหญ่ในเมืองมาย...น่าจะเรียกว่าทะเลสาบมากกว่าเป็นทางเข้าออก ของพญานาค ทุกปีมะโรงพญานาคจะออกมาปรากฏตัวให้เห็น” (แก้วแก้ว, 2539: 167) ขณะที่บึงงูฟ้าที่อยู่บริเวณเมืองมายริสอร์ทนั้น “เป็นของมีมาแต่เดิมแล้วค่ะ แต่ว่าเจ้าพ่อ ขยายเอาดินจากที่ขุดมาได้มาถมเป็นเนินสร้างบ้านพักที่อยู่แถวล่าง ท่านเรียกทะเลสาบนี้ว่า “บึงงูฟ้า” (แก้วแก้ว, 2539: 166-167) เห็นได้ว่าชาวเมืองมายและนาคราชมีเส้นทาง ติดต่อกัน แม้เจ้าเมืองจะอพยพชาวเมืองมายังที่ใหม่ แต่นาคราชก็สามารถ มีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อใช้ในการสื่อสารกับชาวเมือง หากทะเลสาบในเมืองมาย เป็นเหมือนที่อยู่ของ “พ่อ” เพื่อให้พ่อสิงสถิตและคอยดูแลทุกข์สุขของ “ลูก” อยู่ตลอดเวลา บึงงูฟ้า จึงเป็นพื้นที่ที่ “พ่อ” อาศัยอยู่เพื่อคอยเฝ้าระวังลูกที่ไม่ปฏิบัติตามที่พ่อ ต้องการ การที่พ่อติดตามลูก ๆ มาที่บึงงูฟ้าเพื่อลงโทษนั้น เราอาจเชื่อมโยงกับชื่อ “ลำฟ้า” ในความหมายที่ว่า การตามล่าลูก ๆ สุดขอบฟ้า ไม่ว่าลูกจะอยู่ในพื้นที่ใดก็ตาม นอกจากนั้น ยังเชื่อมโยงกับการออกตาม “ล่า” ลูกสาวที่ “พ่อ” ปรารถนา

ในฉากหนึ่งแก้วแก้วได้นำเสนอให้แพงเมืองได้ก้าวล้ำเข้าไปในอาณาจักรของลำฟ้า บริเวณทางด้านนี้ยิ่งเงียบสงัด เพราะปราศจากผู้คนสัญจรไปมา บังกะโลที่ปลูก อยู่ก็มีอีกทางอีกด้านหนึ่งเป็นส่วนใหญ่ แม้ในเวลากลางวันเช่นนี้ แพงเมืองยังรู้สึกว้างเหงา จนเกือบจะวังเวงอย่างประหลาด...

แปลกจริง! ทำไมจึงรู้สึกราวกับว่าสถานที่นี้ปราศจากสิ่งมีชีวิต

หล่อนเดินไปตามทางรก ๆ เลี้ยวออกจากทางใหญ่เข้าไปตามทางที่ไปสู่น้ำตก เพียงผ่านต้นไม้ใหญ่สูงตระหง่านที่ตั้งบังทางเข้าไป พอเหลียวกลับมาก็มองไม่เห็นทาง เข้าเสียแล้ว เห็นแต่เพียงความครึ้มเยือกเย็นดาดด้วยไม้ทั้งใหญ่และเล็กราวกับอยู่ในป่าลึก มิใช่ป่าเชิงเขาอย่างความเป็นจริง

หญิงสาวบอกไม่ถูกว่าความรู้สึกนั้นเกิดจากอะไร แต่ว่าเยือกเย็นและขมลูก เกรี้ยวอย่างไรซอบกล...อย่างไม่เคยรู้สึกมาก่อน หล่อนรู้สึกเหมือนกับว่าเหยียบย่างเข้ามาในดินแดนอีกแห่งหนึ่งท่ามกลางโลกมนุษย์ ดินแดนของป่า...ซึ่งผู้ที่ครอบครองอยู่ แฝงตัวอยู่อย่างเงียบเชียบหลังใบไม้ดกหนาจ้องมองหล่อนอยู่ทุกระยะ...หล่อนกลายเป็น เป้าสายตาจำนวนนับไม่ถ้วนในป่าที่เงียบอย่างประหลาดแห่งนี้

(แก้วแก้ว, 2539: 345-355)

บริเวณอาณาจักรของนาคราชมีลักษณะวังเวงแปลกแยก แสดงถึงการไม่ใช่ที่อยู่ของมนุษย์ เป็นพื้นที่ที่ผู้มาเยือนตระหนักได้ถึงความเป็นอื่น และประเด็นที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ พื้นที่ดังกล่าว เปรียบเสมือนห้องส่วนตัวของลำฟ้า เมื่อแพงเมืองก้าวล้ำเข้าไปจึงเป็นเหมือนการจ้องจิก้าวเข้าไปในที่รโหฐาน การให้ภาพความแปลกแยกเมื่อแพงเมืองมาที่น้ำตก แสดงถึงการกระอักกระอ่วนใจในการเข้ามาในอาณาเขตของพ่อ หรืออีกความหมายหนึ่ง แสดงการตระหนักถึงข้อห้ามไม่ให้มีความสัมพันธ์กับพ่อ ในจารีตของวัฒนธรรม

ประเด็นความกระอักกระอ่วนใจของ “ลูกสาว” ที่มีต่อ “พ่อ” แสดงให้เห็นในตัวบทปริจาริกาของนาคราชทั้งสองคน ได้แก่ เจ้าละอองคำและแพงเมือง ในสมัยเจ้าละอองคำนั้น ความสัมพันธ์ฉันทนายหญิงระหว่างนางกับแสนผา (หรือลำฟ้า) เป็นไปแบบที่นางกึ่งขัดขืนกึ่งยินยอม

ไม่ได้ตั้งใจจะเป็นหญิงแพศยา แต่ก็เหมือนกับว่าเป็น

ไม่ได้คิดจะรักแสนผา แต่ก็กลับเต็มใจเป็นของเขา

(แก้วแก้ว, 2539: 271)

เช่นเดียวกับความรู้สึกที่แพงเมืองมีต่อลำฟ้า ใจหนึ่งเธอก็ต่อต้านแต่อีกใจก็ปรารถนา ดังในฉากที่แพงเมืองถวายตัวให้ลำฟ้า “ความรู้สึกสองอย่างต่อสู้กันอยู่ในใจ... ผ่านออกมาทางแวตา ความรู้สึกหนึ่งคือความคิดว่าควรยับยั้งเอาไว้เพียงแค่นี้ แต่อีกความรู้สึกหนึ่งคือ ความรัก...ความปรารถนาอย่างแรงกล้าเกินกว่าจะยังใจเอาไว้ได้”(แก้วแก้ว, 2539: 410) ความรู้สึกก้ำกึ่งระหว่างความปรารถนาและความกระอักกระอ่วนใจนี้เอง เป็นลักษณะของการพยายามข่มความต้องการทางเพศที่ลูกสาวมีต่อพ่อ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการทำตามความปรารถนาของตน

หากพิจารณาตามเนื้อเรื่อง เห็นได้ว่าแก้วแก้วใจเชื่อมโยงลักษณะการถวายตัวของธิดาเจ้าฟ้าเมืองมายกับนาคราชกับนิทานเรื่องชายเศรษฐีน้ำเงิน ดังในฉากที่เจ้านางละอองคำเกิดความกังขาว่าเหตุใด แสนผา (ชื่อหนึ่งของลำฟ้า) จึงไม่ยอมให้เธอเข้าไปในห้องลับ “ทำไมละ แสนผา ห้องชั้นบนสุดนั้น เธอเก็บอะไรไว้หรือ ถึงไม่ให้ผู้หญิงขึ้นไป... เธอคงไม่ใช่ตาแก่บลูเบียร์ดโนนิทาน ที่มีเมียสาว ๆ เยอะแยะแล้วฆ่าเสียทีละคนหรอคะ”

(แก้วแก้ว, 2539: 272-273)

หากนำเอาบทวิเคราะห์เรื่องชายเศรษฐีน้ำเงินของ พริยะดิศ มานิตย์ พริยะดิศ มานิตย์ (2559: 38-39) ที่วิเคราะห์การแต่งงานระหว่างชายเศรษฐีน้ำเงินกับเด็กสาว ว่าความสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งคู่คล้ายกับพ่อกับลูกสาวมากกว่าสามีภรรยา เนื่องจากวัยที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัดและการแสดงออกของเด็กสาวที่มีต่อชายเศรษฐีน้ำเงินที่เป็นไปในแบบการเชื่อฟังคำสั่ง คล้ายกับลูกสาวที่เชื่อฟังพ่อ เมื่อนำข้อเสนอของพริยะดิศเข้ามาเชื่อมโยงประเด็นนี้จึงสนับสนุนเรื่องปมอดีตปาลมากขึ้น

การที่ธิดาเจ้าฟ้าเมืองมายต้องสังเวยพรหมจรรย์ให้กับนาคราชองค์เดียวกัน แสดงให้เห็นการร่วมสามีคนเดียวกัน ดังนั้นความปรารถนาที่จะใช้ชีวิตร่วมกับลำฟ้าของแพงเมือง จึงเป็นการปรารถนาที่จะแทนที่และเลียนแบบเจ้าละองค์คำ หญิงเชื้อสายมายซึ่งมีศักดิ์เป็นย่าของแพงเมืองซึ่งถวายตัวเพื่อเป็นบาทบริจาริกาต่อนาคราช และหากเราตีความว่า “นาคราช” คือ “พ่อ” เจ้าละองค์คำที่เป็นภรรยาของพ่อ จึงอยู่ในฐานะ “แม่” ของแพงเมืองนั่นเอง ตัวบทนำเสนอให้ลูกสาว (แพงเมือง) ไม่เชื่อฟังคำของแม่ ผ่านฉากที่เจ้าละองค์คำเตือนให้แพงเมืองกับเมืองอินทร์ “แต่งงานกันเสีย แล้วไปเมืองนอกกัน...ไปจนกว่าจะแน่ใจว่าทางนี้ไม่มีอะไรแล้ว อย่างน้อยก็พ้นปึงเสียก่อน” (แก้วแก้ว, 2539: 162) แต่แพงเมืองเลือกจะไม่ทำตาม แม้ตัวบทจะเสนอข้ออ้างให้กับแพงเมืองว่า “เมืองอินทร์จะชายที่คืนในหุบเขาแล้วหอบเงินทองเอาไว้แสวงหาความสุขตามลำพัง...ก็คงกับผู้หญิงคนนั้นนั่นแหละ” (แก้วแก้ว, 2539: 163) แต่หากพิจารณาแล้วแม่เมืองอินทร์จะปฏิเสธเธอ แต่แพงเมืองก็มีทางเลือกที่จะไม่ยอมถวายตัวให้กับลำฟ้า อย่างไรก็ตามการตัดสินใจเป็นภรรยาของลำฟ้า ก็ตอกย้ำความปรารถนาในตัวพ่อ

ข้อเสนอที่ว่าแพงเมืองพยายามเลียนแบบเจ้าละองค์คำคือ การเปรียบเทียบการทำผมของแพงเมืองและเจ้าละองค์คำ ที่มักเกล้าผม ทั้งในวัยสาว “ตั้งมวยที่เกล้าไว้หลวมๆ ออกให้หลุดลุ่ยลงมาเต็มบ่า” (แก้วแก้ว, 2539: 273) และวัยชรา “หญิงชราผู้งามสง่าผมสีเทาเงินเกล้ามวยเรียบไปเบื้องหลัง” (แก้วแก้ว, 2539: 153) ก่อนหน้าที่แพงเมืองจะพบและตัดสินใจมีความสัมพันธ์กับลำฟ้า นั้น เธอปล่อยผมยาวสลวยแต่ในคืนนัดพบกับลำฟ้า “ผมที่เคยปล่อยกระจ่ายเต็มบ่าบัดนี้รวบเป็นมวยเล็ก ๆ ไว้ด้านหลังศีรษะ รัดไว้ด้วยที่รัดผมทำเป็นรูปพญานาค นับเป็นอาภรณ์ชิ้นเดียวในตัว” (แก้วแก้ว, 2539: 385) การปรารถนาจะเลียนแบบเจ้าละองค์คำของแพงเมือง จึงเปรียบกับการพยายามจะแทนที่ “แม่”

เพื่อให้ได้มาซึ่งตัว “พ่อ” นั่นเอง นอกจากการทำทรงผมคล้ายคลึงกับเจ้าละอองคำแล้ว ที่รัดผมรูปพญานาคที่คล้องมวยผมของแพงเมือง เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงการยินยอมให้นาคราชเกาะเกี่ยวสัมพันธ์กับร่างกายของเธอ ข้อสังเกตคือ แพงเมืองถูกนำเสนอให้ทำผมมวยเพียงฉากเดียวเท่านั้น คือ ฉากนัดพบเพื่อถวายตัวให้ล่าฟ้า ดังนั้นจึงเป็นการสนับสนุนข้อเสนอกับว่า แพงเมืองจงใจเลียนแบบเจ้าละอองคำในช่วงเวลาของการถวายตัวต่อพ่อ

ประเด็นที่น่าสนใจคือ แม้แพงเมืองจะไม่ได้เข้าพิธีบูชาพญานาคเพื่อถวายตัวเป็นบาทบริจาริกา แต่เมื่อวิเคราะห์ตามการนำเสนอจากที่ล่าฟ้าเข้าหาแพงเมืองในห้องนอนนั้น พบว่า การถวายตัวของแพงเมือง “ถูกทำให้เป็นพิธีกรรม” คือ มีขั้นตอน กระบวนการ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ก่อนที่แพงเมืองและล่าฟ้าจะได้อยู่กันตามลำพังตามที่นัดหมายกันไว้ แพงเมืองตระหนักว่าคืนนี้เธอจำต้อง “ถวายตัว” ให้กับนาคราช และจะมีความสัมพันธ์กับชายใดไม่ได้อีก เธอจึงบอกกล่าวกับทรงศรี ชายที่แอบรักเธอว่า “ต่อไปเราคงจะพบกันไม่ได้อีก...หลังจากดิฉันแต่งงานแล้ว ดิฉันบอกคุณเพื่อ...เพื่อจะได้ขอลาคุณ...คืนนี้” (แก้วแก้ว, 2539: 389-390) เห็นได้ว่า แพงเมืองตระหนักว่า “คืนนี้” ตนต้องเข้า “พิธีแต่งงาน” กับล่าฟ้า หลังจากนั้น แพงเมืองจึงบอกกับมารดาว่า “ลูกจะแต่งงานกับเจ้าที่ล่าฟ้าค่ะ” (แก้วแก้ว, 2539: 401) และมารดาก็ตอบว่า “ถ้าลูกตัดสินใจอย่างนั้น แม้ก็ไม่ขัดข้อง...ขอแต่ให้เป็นความสมัครใจของลูกก็แล้วกัน” (แก้วแก้ว, 2539: 403) ขณะที่ล่าฟ้าก็ยืนยันความต้องการของตนเอง “เจ้าแม่ของเธอไม่ขัดข้อง เป็นอันว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปด้วยความยินยอมพร้อมใจของทุกคน...ทุกฝ่าย” (แก้วแก้ว, 2539: 403) ดังนั้นในขั้นตอนนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการของการ “มอบ” ริด้าเจ้าฟ้าเมืองมายให้กับนาคราช จากนั้นจึงถึงพิธี “ถวายตัว”

ชายมั่งใจน้อยๆ เมื่อถูกแรงลมเป่าจากภายนอก แสงสว่างจากโคมหัวเตียงเลื่อนหายไปในความมืด ภายในห้องมีแต่ความมืดและความเงียบ...จะเว้นก็แต่สีขาววาวๆ เมื่อมองผ่านผ้าโปร่งละเอียดที่คลุมอยู่เหนือเตียงใหญ่กลางห้องเข้าไป ดูคล้ายรูปสลักหินอ่อนฝีมืองามอ่อนช้อยที่ใครนำมาวางเอาไว้บนเตียง แล้วพาดพันด้วยเถาไม้เลื้อยเขียวขจี

ซึ่งยามต้องแสงเดือนรางๆ จากหน้าต่าง จะเห็นเป็นมันเลื่อมตุงเกล็ดมรกตประดับ
อยู่บนใบเขียวของเถาไม้ นั้น

(แก้วแก้ว, 2539: 412)

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า ทั้งเจ้าละอองคำและแพงเมืองต่างทำพิธี “ถวายตัว”
ไม่ต่างกัน คำถามที่น่าสนใจคือ หากเจ้าละอองคำและแพงเมืองเป็นบาทบริจาริกาของ
นาคเรขเช่นเดียวกัน เหตุใด ตัวบต้องเลือกให้แพงเมืองจบชีวิตเพื่อล้างอาถรรพณ์ของ
ตระกูล “ชะตากรรมของเจ้าฟ้าเมืองมายทุกคนย่อมเป็นไปตามคำสาบานที่บรรพบุรุษ
ให้ไว้ ถ้าหากว่าจะให้หมดสิ้นกันลงเด็ดขาด ก็ต้องหมายความว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสูญหาย
ตายจากไป” (แก้วแก้ว, 2539: 590) การตายของแพงเมืองสามารถนำมาวิเคราะห์
ความสัมพันธ์แบบพ่อกับลูกได้อย่างไร

การจะตอบคำถามดังกล่าวอาจต้องย้อนกลับไปที่ความปรารถนาในตัวพ่อ
ของลูกสาว เห็นได้ว่า แพงเมืองได้โอกาสในการเลือก “เลือกเอา...ระหว่างความเจ็บเหว
ในดินแดนใหม่ที่จะมีเพียงเราสองคน กับการที่จะได้กลับไปอยู่พร้อมหน้าญาติพี่น้อง
เพื่อนฝูง...จะขาดก็แต่พี่คนเดียว” (แก้วแก้ว, 2539: 672) แต่เธอก็เลือกที่จะตาย
เพื่อจะได้ครองรักกับลำฟ้า ประเด็นนี้หากมองผิวเผินก็อาจเป็นเพราะความรักที่มีต่อลำฟ้า
และความเสียสละที่แพงเมืองมีต่อญาติทุกคน แต่เมื่อวิเคราะห์ในมิติความปรารถนา
ทำให้เห็นว่า แพงเมืองต้องเข้าสู่กระบวนการทำให้สถานะของตนเป็นสถานะเดียวกับพ่อ
(อมนุษย์เหมือนกัน) โดยสามารถเชื่อมโยงกับกรอบคิดเรื่องความปรารถนาที่ลูกสาว
มีต่อพ่อที่ว่า ลูกสาวอาจยกสถานะของตนให้เทียบเท่าพ่อ ดังนั้น การนำเสนอให้แพงเมือง
เลือกจบชีวิตในตอนจบจึงเป็นเหมือนเครื่องมือในการตอกย้ำความต้องการในตัวพ่อ
โดยการทำให้ตนเองเป็นเหมือนพ่อ และเป็นหนึ่งเดียวในใจพ่อตลอดไป เนื่องจากลำฟ้า
ให้คำมั่นว่าหากแพงเมืองเลือกเขา เขาและเธอจะครองรักกันชั่ววันรันดร์ ประเด็นนี้
จึงเป็นการตอกย้ำความปรารถนาแรงกล้าที่ลูกสาวมีต่อพ่ออย่างชัดเจน

ประเด็นที่น่าสนใจคือ หากพิจารณาในบริบทวรรณกรรมร่วมสมัย การนำเสนอ
ความสัมพันธ์เชิงคู่สวาระหว่างพ่อกับลูกมักถูกทำให้เป็นเรื่องต้องห้าม (Taboo)
ดังในบทความเรื่อง *ปมอดีตปัสและประกาศิตของพ่อใน ข้างหลังภาพ กับ ข้าวฟ้าดินสลาย*
โดย ทอแสง เขาวู้ติ (2559: 183-222) ซึ่งวิเคราะห์ว่า นวนิยายทั้งสองเรื่องต่างแสดง

ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ต้องห้ามระหว่างลูกชายกับแม่ ทอแสงมองว่า คุณหญิงกิริติถูกอุปลักษณะให้เป็นเหมือน “แม่” ของนพพร ซึ่งนพพรจำต้องข่มความต้องการในตัวเธอไว้เนื่องจากตระหนักถึงสถานภาพของตนและคุณหญิงกิริติ ทั้งเรื่องวัยและสถานะทางสังคม แสดงให้เห็นว่า ความปรารถนาระหว่างนพพรและคุณหญิงกิริติเป็นเรื่องต้องห้าม เช่นเดียวกับสำห่มองและยุพดี ผู้เป็นแม่เลี้ยง อย่างไรก็ตาม ทอแสงได้ตีความว่ายุพดีอยู่ในฐานะ “แม่” ของสำห่มอง ทั้งสองลักลอบมีความสัมพันธ์ทางเพศกัน สุดท้ายจึงจบลงด้วยโศกนาฏกรรม นั้นแสดงให้เห็นว่าตัวบทชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างลูกชายและแม่ เป็นเรื่องต้องห้าม

ข้อสังเกตจากการวิเคราะห์นวนิยายเรื่อง *นาคราช* ในกรอบของปมเอดิปัสคือ แม้ตัวบทจะนำเสนอให้เห็นถึงอารมณ์กระอักกระอ่วนที่ลูกสาวมีต่อพ่อ หรือการตระหนักถึงการคว่ำยับยั้งซึ่งใจไม่ให้มีความสัมพันธ์ทางเพศกับพ่อ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแล้วทำให้เห็นว่า ตัวบทได้นำเสนอการสนับสนุนความรักที่ลูกสาวมีให้ต่อพ่อให้กลายเป็นแบบฉบับนวนิยายพาฝัน (Romance Fiction) ในเวลาเดียวกัน โดยการทำให้เรื่องจบแบบสุขสมหวัง (Happy Ending) ประเด็นดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ในบางครั้ง จารีตหรือระเบียบที่สังคมสมัยใหม่กำหนดขึ้น (การยกเลิกส่งหญิงพรหมจรรย์ไปถวายตัวให้นาคราชหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ส่งลูกสาวไปเป็นเมียพ่อ) อาจทำให้สังคมวุ่นวายดังเช่นในนวนิยายได้เสนอว่า เมื่อมีการงดเว้นทำพิธีกรรม เมืองมายก็ล่มสลายประชาชนแตกกระสานซ่านเซ็น トラบเมื่อแพงเมืองยอมถวายตัวให้ลำฟ้า และในตอนจบยอมละจากมิตีสามัญเพื่อครองรักกับลำฟ้าในมิตินวนาคราช ตระกูล ณ เมืองมาย และผู้เกี่ยวข้องจึงบังเกิดความสงบอีกครั้ง ดังนั้นจึงสามารถตีความว่า ความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างพ่อและลูกสาว อาจไม่ได้นำมาซึ่งความวุ่นวายหรือหายนะเสมอไป และในตอนจบตัวบทได้นำเสนอไว้อย่างชัดเจนว่า เมื่อลูกสาวถวายตัวให้กับพ่อ พ่อได้มอบเกล็ดมรกตให้เป็นการตอบแทน เช่นเดียวกับในยุคอดีต “ม.ร.ว. รังสีกัมลงมองมือของอีกฝ่ายที่แบให้ดูสิ่งที่กำเอาไว้ ลักษณะมันเหมือนหินหรือแก้วลึกลับโปร่งแสงสีเขียวเข้ม บางเรียบ คล้ายเกล็ดปลาขนาดใหญ่ สะอาดเกลี้ยงเกลาเหมือนถูกล้างมาจนสะอาดดี” (แก้วแก้ว, 2539: 677) เมื่อพิจารณามาถึงประเด็นนี้ ผู้วิจัยจึงคิดต่อยอดไปอีกว่า บริบทของยุคสมัยที่ต่างกัน ทำให้ “วัดภูมิคำ” ที่พ่อให้ตอบแทนลูก ๆ นั้น มีความหมายที่ต่างกัน นั่นคือ

ในอดีต เกียรติมรดกและแร่ธาตุจากการตลบันดาลของนาคราชกลายเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่า แต่ในปัจจุบัน แม้เป็นเกียรติมรดกเหมือนกัน แต่ถูกนิยามให้เป็นวัตถุต้องห้ามไม่สามารถเปิดเผยให้ใครเห็นได้ “เก็บไว้อย่าให้ใครเห็น...แล้วค่อยเอาไปทิ้งเสียให้รู้แล้วรื้อรอด เขาไม่มายุ่งเกี่ยวกับเราก็ดีแล้ว” (แก้วแก้ว, 2539: 677) หรืออีกนัยหนึ่ง แสดงให้เห็นว่า วัตถุมีค่าจากพ่อไม่ใช่สิ่งที่พึงประสงค์สำหรับลูกต่อไป กรณีนี้ทำให้เห็นถึงการลดทอน/ปรับเปลี่ยน นิยามของบาทบริจาริกาอย่างแพงเมืองไม่ให้อยู่ในภาวะการ “ขายร่างกาย” ให้กับพ่อ แต่เป็นการไปอยู่ร่วมกับพ่อด้วยความเสนหา ซึ่งเป็นคุณสมบัติของนวนิยายแบบพาฝันที่ชูประเด็นความรักเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์แบบพ่อกับลูกสาวในเชิงอุปลักษณ์ ถูกทำให้เป็นเรื่องของความรักแบบหนุ่มสาว

จากการศึกษาประเด็นความปรารถนาระหว่างพ่อกับลูกสาวที่ได้รับการนำเสนอผ่านนาคราชและธิดาเจ้าฟ้าเมืองมายนั้น ทำให้เห็นว่า พ่อมีความปรารถนาในตัวของลูกสาวในลักษณะการผูกขาดอำนาจในการครอบครองร่างกายของลูกสาวไว้เพียงผู้เดียว ประเด็นที่น่าสนใจคือ ความปรารถนาที่ลูกสาวมีต่อพ่อนั้น มีความรุนแรงไม่ต่างจากความปรารถนาที่พ่อมีต่อตน นอกจากนำเสนอผ่านการจงใจเลียนแบบแม่แล้ว ลูกสาวยังยินยอมทำให้สถานะของตนเท่าเทียมกับพ่อ แม้จะหมายถึงการจบชีวิตของตนก็ตาม

2. ม่ามัน...เผาไฟเสีย/เมื่อถึงเวลา ข้าก็เรียกคืนไป: การทำปิณฑุมาตและการผลิตซ้ำอำนาจของพ่อ

นอกจากการตีความความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวแล้ว นวนิยายเรื่อง *นาคราช* ยังแสดงให้เห็นปมอดีตในรูปแบบความสัมพันธ์ของพ่อและลูกชายซึ่งเป็นไปทั้งในทางความสัมพันธ์ที่ตึงตังและการต้องการกำจัด ดังที่กล่าวแล้วว่า ในอดีตชาวเมืองมายมีความศรัทธาและเคารพบูชานาคราชยิ่งนัก ดังที่เล่าฟ้าได้เล่าว่า “เพราะว่าเจ้าเมืองมาย...เมื่อตั้งแคว้นขึ้น ได้สาบานว่าวงศ์ของเมืองมายจะไม่ลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีมาแต่ดั้งเดิม แต่เดิมหุบเขาที่ตั้งเมืองมายนี้ คือปากทางเข้าออกของเมืองบาดาล” (แก้วแก้ว, 2539: 488) ตัวยบทยายามชี้ให้เห็นว่า เมื่อความเป็นสมัยใหม่เข้ามาครอบงำความคิด ชาวเมืองมายจึงประสงค์จะกำจัดอาถรรพณ์ของนาคราชโดยการทำลายนาคราชหรือทำลาย “พ่อ” นั่นเอง แต่เมื่อพิจารณาในเชิงลึก กลับทำให้เห็นว่า ความเป็นตะวันตก

หรือความทันสมัยที่เข้ามาสู่เมืองมายอันนำไปสู่การยกพิธีกรรมบูชาพญานาคนั้น เป็นเพียงเหตุผลที่ใช้อ้างอิงในการล้มเลิกพิธีดังกล่าวเท่านั้น หากมองในความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ-ลูก ทำให้พบว่า การเลิกพิธีกรรมของเจ้าฟ้าเมืองมายเป็นการริบอำนาจของพ่อและแทนที่พ่อ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เจ้าฟ้าเมืองมายต้องการโค่นบัลลังก์ของพ่อเพื่ออำนาจสูงสุดของตน

“...แถมบอกว่าเจ้าฟ้าเมืองมายในสมัยนั้นต้องการจะลบล้างความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคเสีย เพราะยิ่งเชื่อมากยิ่งขัดกับวิทยาการใหม่ๆ ที่เริ่มแพร่หลายเข้ามามาก แกไม่ได้ใช้คำอย่างนี้หรอกนะ...สิ่วบอกว่าเจ้าฟ้าเมืองมายเรียนหนังสือกับฝรั่งพวกสอนศาสนา แล้วไปเรียนต่อเมืองนอกด้วย ต่อมาก็ล้มล้างความเชื่อด้วยการเลิกทำพิธีบวงสรวง ไม่ยกลูกสาวให้เป็นบริจาริกาของพญานาค นอกจากนี้ เจ้าฟ้าเมืองมายยังให้พวกขมุ ซึ่งเป็นชนเผ่าที่รู้คาถาอาคมเป็นอย่างดี ทำพิธีต่อสู้อาถรรพณ์พญานาคนี้ด้วย”

(แก้วแก้ว, 2539: 382)

ความต้องการให้พ่อตายมีสองระดับคือ ในตอนแรกอาจไม่ได้หมายถึงการสังหารชีวิต แต่เป็นการฆ่าโดยการเลือกที่จะไม่ทำพิธีบูชานาคราชต่อ นั่นคือการให้พ่อตายไปจากระเบียบกฎเกณฑ์ นอกจากนั้น เจ้าฟ้าเมืองมายยังได้แลกวัตถุศักดิ์สิทธิ์กับอาวุธที่ชาวตะวันตกมอบให้ วัตถุศักดิ์สิทธิ์นั้นคือ “พญานาคมรกต”

“นาคราชจึงประทานรูปจำลองให้เจ้าฟ้าเมืองมายบูชา เป็นพยานถึงคำมั่นที่เคยให้ไว้ พญานาคเกล็ดประดับมรกตทั้งตัว...เจ้าฟ้าเมืองมายยอมแลกเปลี่ยนสมบัติในท้องพระคลังกับประเทศตะวันตกเพื่อแลกกับอาวุธในการต่อสู้...สมบัติที่แลกเปลี่ยนไปในจำนวนนั้น รวมทั้งพญานาคมรกตอันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วย”

(แก้วแก้ว, 2539: 489)

การแลกเปลี่ยนดังกล่าวเปรียบเหมือนกับการ “ขาย” เห็นได้ว่า พญานาคมรกตเป็นตัวแทนของนาคราช หรือตัวแทนของ “พ่อ” นั่นเอง การทำปมปิตุฆาตในกรณีนี้จึงเป็นการ “ฆ่า” ระเบียบกฎเกณฑ์ที่เคยปฏิบัติมาและการทำให้ตัวแทนของ “พ่อ” สูญสิ้นไป การฆ่าพ่อในกรณีนี้จึงเป็นไปในเชิงอุปลักษณ์ ถึงกระนั้น พ่อก็ได้ลงโทษลูก

ด้วยคำสาปที่ว่าทายาทเพศชายต้องตายด้วยเหตุเกี่ยวกับงู พิษ หรือน้ำ ดังที่ เมืองอินทร์ ผู้จำต้องรับตำแหน่งเจ้าฟ้าเมืองมายคนปัจจุบัน ก็ถูกล่าฟ้ากำจัด เพื่อตำแหน่งเจ้าเหนือหัวของชาวเมืองมายจะได้ตกเป็นของ “นาคราช” ตามแต่โบราณ

เมื่อมีการทำทายและต่อต้านกฎระเบียบที่พ่อตั้งไว้ (ต้องส่งหญิงพรหมจรรย์ไปถวายตัว) ลูก ๆ ก็ได้คิดกำจัดพ่อ “งู...งูมากมายเต็มไปหมด...ต้องฆ่ามัน ไม่ฆ่ามัน มันจะมาฆ่าตายหมด...ฆ่ามัน...เผาไฟเสีย...สิ้ง สิ้ง” (แก้วแก้ว, 2539: 304) วิธีที่จะกำจัดนาคราชได้คือใช้มิดलगอคมเท่านั้น “ใกล้กับบาตรน้ำมันตรคือมิดलगหนึ่ง ยาวเกือบหนึ่งคืบ ผักเก่าคร่ำคร่าจนมองไม่เห็นลวดลาย แต่ว่าใบมิดที่ทำได้ด้วยเหล็กกล้านั้นยังคงแกร่ง สีเข้มขึ้นเงาเขียวอย่างประหลาดอยู่ในแสงเรืองของดวงเทียน” (แก้วแก้ว, 2539: 219) มิดलगอคมเล่มดังกล่าวใช้ในการประกอบพิธีกรรมเรียกงูจากบึงงูฟ้าให้ออกมารวมตัวกัน แล้วจึงใช้ไฟเผา

เมื่อมองในเชิงสัญลักษณ์มิดलगคือตัวแทนของงูคชาต ประเด็นนี้มีความน่าสนใจมาก เพราะลูกชายมุ่งใช้องคชาตของตนเป็นเครื่องมือในการกำจัดพ่อ แต่ก็ไม่สามารถทำลายอำนาจของพ่อลงได้ ซึ่งเหตุผลจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป ในตอนท้ายของเรื่อง เมื่อลูกหวังจะกำจัดพ่อโดยใช้ไฟเผา เริ่มแรกงูบริวารของนาคราชเลื้อยเข้ากองไฟ ตัวแล้วตัวเล่า “ลูกหลานของสิ้งแยกย้ายกันไปจุดไฟห่าง ๆ กันรอบบริเวณด้วยความสามใจที่เห็นงูเลื้อยเข้ามาหาสมุนไพรในกองไฟตัวแล้วตัวเล่า เหมือนแมลงเม่าบินเข้ากองเพลิง แม้กลิ่นเหม็นของเนื้องูในกองไฟจะกระทบจุมจนล้าลึกกันไปหลายคน ก็ไม่มีใครย่อท้อ” (แก้วแก้ว, 2539: 655) เมื่อเวลาผ่านไปงูเหล่านั้นกลับเป็นเชื้อเพลิงให้ย้อนกลับมาทำลายลูกเอง ดังในฉากที่เพลิงลุกไหม้บ้านพักของริสอร์ท “บ้านหลังใหญ่ ลูกโพล่งด้วยแสงไฟจากทุกห้อง เปลวเพลิงแผดเผาทุกส่วนให้สลายลงทีละน้อย ปีกด้านหนึ่งทรุดลงมาแล้ว ห้องหับที่ตกแต่งวิจิตรถูกกลืนหายไปทีละห้องโดยไม่มีใครทำอะไรได้ ได้แต่เฝ้ามองด้วยความสลดใจ โดยเฉพาะสิ้ง” (แก้วแก้ว, 2539: 666) หากมองว่าเมืองมายริสอร์ทคือตัวแทนของความทันสมัย อำนาจของพ่อก็ได้แผดเผาความทันสมัยนั้นที่พ่วงมาพร้อมกับการดูหมิ่นอำนาจของพ่อ

“เจ้าจะเสียดายไปทำไม เมืองมายเป็นของข้า ข้าปล่อยให้พวกเจ้าได้ครอบครองกันมานานเต็มที่แล้ว เมื่อถึงเวลา ข้าก็เรียกคืนไป พ่อเจ้าเตือนแล้วไม่ใช่หรือว่าเมืองมายจะต้องถึงคราววิบัติ...ข้ารู้แล้วว่าพวกเจ้าจะต้องมา เจ้าจะมาทำลายพวกข้าก่อนไม่ใช่หรือ แล้วเจ้าคงรู้แล้วสินะ ทุแต่ละตัวที่เข้ากองไฟไปนั่นก็คือการเติมไฟให้ลุกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด...ไฟที่เผาเมืองมายราบเป็นหน้ากลองนี้เหมือนไฟกองกุ่มที่บูชาข้าเหมือนอย่างไฟสงครามเคยเผาฉาญรัฐมายไปแล้วเมื่อครั้งก่อน เห็นไหม สิว...วิัจกรของการสร้างและการทำลายดำเนินไปรอยเดียวกัน”

(แก้วแก้ว, 2539: 663-664)

รัชนิกร รัชตรตระกูล (2549: 207) ตีความฉากเพลิงไหม้ดังกล่าวว่า “ไฟ” หมายถึงกิเลส ตามสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา ที่ย้อนกลับมาทำลายชาวเมืองมายเอง แต่หากเราตีความต่อเห็นได้ว่า “ไฟ” ในที่นี้หมายถึง “อำนาจของลูก” ได้ด้วย ลูกนิยามว่าไฟคือเครื่องมือทำลายอำนาจของพ่อ ประเด็นที่น่าสนใจคือ ลำพังกลับนิยามความหมายของไฟ ในมิติที่แตกต่างออกไป นั่นคือการโต้กลับว่าไฟเป็นเครื่องมือในการสร้าง หมายถึงเป็นจุดกำเนิดของสรรพสิ่งในลักษณะของวิัจกร

ประเด็นที่น่าสนใจคือ บุคคลที่มุ่งจะกำจัด “นาคราช” ไม่ได้มีเพียงชาวเมืองมายเท่านั้น หากไม่นับสิวง ชาวขมุที่เจ้าฟ้าเมืองมายมอบหมายให้หาพิธีฆ่าแล้ว ตัวละครที่เป็น “คนนอก” ตระกูล ณ เมืองมายซึ่งคิดกำจัดนาคราชได้แก่ ทรงศรและจุฑา เพื่อนชายของแพงเมืองและแอบมีใจให้แพงเมืองทั้งคู่ โดยเฉพาะจุฑา ตัวบทนำเสนอชัดเจนว่าเขากำจัดลำฟ้าเพื่อจะได้ครอบครองแพงเมือง “ชายหนุ่มหน้าแดงก่ำ แล้วซัดลงด้วยความเจ็บใจระคนแค้นใจ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เขามองหาข้อแก้ตัวได้ไม่ว่าจะพยายามคิดเข้าข้างตัวเองอย่างไรก็ตาม แต่จุฑาก็ปวกเปียกเสียแล้วว่าทุกสิ่งที่กำลังทำลงไป...เป็นไปเพื่อผลดีสำหรับหญิงสาวที่เขาใฝ่ฝัน” (แก้วแก้ว, 2539: 650-651) ในขณะที่ทรงศรได้รับการนำเสนอในด้านของความห่วยไยแพงเมืองมากกว่าความเสนหา “ทั้งที่ทรงศรห่วยไยแพงเมืองอยู่มาก แต่เขาก็ยังรู้จักรองจนกว่าจะได้จังหวะเหมาะ” (แก้วแก้ว, 2539: 651) ด้านทรงศรนั้นเขาร่วมมือกับสิวงในการทำลายนาคราชโดยการล่อให้ลำฟ้าปรากฏตัว “สารเคมีถูกโปรยลงไปที่ดินน้ำแล้ว อีกไม่เท่าไรหรือน้ำเหล่านี้จะเป็นพิษ สัตว์น้ำไม่ว่า

ตัวเล็กตัวใหญ่ รับรองว่าจะลอยตายกันเป็นแพ ถึงวิธีการจะเจ็บขาดไปหน่อย แต่ก็ไม่มีทางเลือก มันเป็นทางเดียวเท่านั้นที่จะเรียกล่าฟ้า...หรือบุคคลนั้นใช้ชื่ออะไรอีกก็ตาม ให้มาเผชิญหน้ากันสักที” (แก้วแก้ว, 2539: 646-647) และจุฑาเป็นผู้ทำลายล่าฟ้าจนบาดเจ็บ

ปิ่นยังคงกำแน่นอยู่ในมืออย่างเตรียมพร้อม พอได้ยินคำพูดยั่วโทสะอย่างนี้เข้า จุฑาก็เหลือจะระงับต่อไป

เขายกขึ้น แทบจะไม่เสียเวลาเล็งด้วยซ้ำไป

“เปรี้ยง!”... “เราทำให้มันบาดเจ็บได้ ก็ทำให้มันตายได้” จุฑาย้ำ

(แก้วแก้ว, 2539: 651, 664)

อาวุธที่จุฑาใช้กำจัดล่าฟ้าคือ ปิ่น หากมองในทางกายภาพ ปิ่นและลูกปิ่น มีคุณสมบัติที่เชื่อมโยงกับองคชาตเช่นเดียวกับมิต อย่างไรก็ตาม ทั้งมิตและปิ่นไม่อาจทำลายพ่อได้ และเมื่อเกิดการตีความสัญลักษณ์ดังนี้แล้ว คำถามต่อไปคือ หากสัญลักษณ์องคชาตของลูกชายคือมิตและปิ่น แล้วพ่อมีอะไรเป็นสัญลักษณ์ขององคชาต ซึ่งทำให้เอาชนะลูกได้ การตีความเพื่อนำไปสู่คำตอบคือ การมองหาสัญลักษณ์ทางฝ่ายล่าฟ้าที่สามารถเชื่อมโยงกับองคชาตได้ นั่นคือ “งูบริวาร” เห็นได้ว่า ล่าฟ้ามีงูบริวารเป็นอาวุธ ดังเช่นจากในที่พักของล่าฟ้า มีงูปรากฏตัวเพื่อข่มขู่จุฑา

มันเลื้อยออกมาจากทุกแห่งในห้องนั้น จากใต้พรม...จากมุมห้อง...จากใต้เบาะเก้าอี้ มีตั้งแต่ตัวใหญ่เท่าแขนไปจนกระทั่งตัวเล็กเท่านิ้วมือ หลากชนิดหลายสีสันทบนล่าตัว เสียงแผ่วเบาคล้ายไอน้ำพุ่งจากพวยกา เมื่อรวมกันเข้าหลายสิบเสียงก็กลายเป็นเสียงซู่ฟ่อก้องกังวานประสานกันด้วยความน่ากลัวอย่างที่ชายหนุ่มไม่เคยนึกเลยว่าจะได้ประสบ

ตามหน้าต่างกระจก งูหลายตัวห้อยตัวอยู่ มองเผินๆ เหมือนขดเชือกสีดำ เลื้อยขยับขึ้นบ้างลงบ้าง กระดุกกระดิกไปมาราวกับจะคุกคามให้รู้ว่า เขาไม่มีทางจะหนีผ่านพวกมันออกไปได้เด็ดขาด

(แก้วแก้ว, 2539: 608)

และในฉากที่ลูกชายพยายามจะใช้เปลวไฟเผาไหม้พ่อ จูเล็กลงน้อยได้กลายเป็นเชื้อเพลิง นำไปสู่ความพินาศของเมืองมายริสธอร์ท ประเด็นนี้สามารถตีความได้ว่า อนาคตของพ่อเป็นอนาคตที่มีชีวิต ซึ่งนำไปสู่การเอาชนะอนาคตของลูกซึ่งไม่มีชีวิต (มีดและปืน) ได้

จากเหตุการณ์ที่จุฑาขโมยล่อฟ้า นั้นทำให้ล่อฟ้ากำจัดจุฑาด้วยกองเพลิงที่พวกเขาก่อขึ้นเอง “เขาล้มลงในกองไฟ..มีเวลาเพียงวินาทีเดียวที่มองเห็นเปลวสีส้มแลบเลียสะบัดอยู่รอบข้าง เหมือนลิ้นแฉกของพญานาค พร้อมกับความร้อน...ปวดแสบปวดร้อนลูกท้วมตัว ชำแรกไปทั่วทุกซอกซอกเหมือนถูกพิษของนาคราช” (แก้วแก้ว, 2539: 671) ประเด็นนี้เราอาจนำผลการตีความของรัชนีกรมาช่วยอธิบายได้ว่า จุฑาและคนอื่นๆ ถึงคราววิบัติด้วยไฟหรือกิเลสของตนเอง

เห็นได้ว่า “พ่อ” ไม่ได้มุ่งกำจัดเฉพาะลูกชายที่หมายจะต่อต้านตนเท่านั้น แต่ยังกำจัดบุคคลภายนอกวงศ์วานที่จิตใจจะแย่งลูกสาวไปจากตนเอง เห็นได้ว่า ตัวบทนำเสนอให้ทรงศรีมีชีวิตอยู่และจุฑาต้องจบชีวิตลง หากมองผิวเผินอาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะทรงศรีไม่ได้ทำร้ายล่อฟ้าโดยตรง ต่างจากจุฑาที่หมายจะสังหารล่อฟ้า จุฑาจึงต้องถึงแก่ความตาย แต่เมื่อพิจารณาในเชิงลึกเห็นได้ว่า แม้ทรงศรีไม่ถูกล่อฟ้ากำจัดชีวิต แต่เขาก็ถูกกำจัดหนทางในการติดต่อสื่อสารกับแพงเมืองโดยสิ้นเชิง ดังในตอนจบที่ทรงศรีเห็นภาพของแพงเมืองปรากฏที่น้ำตกและมีภาพล่อฟ้าซ่อนอยู่

ชายหนุ่มเหลียวมามองด้านหลังเป็นครั้งสุดท้ายเป็นครั้งสุดท้ายก่อนจะถึงลานจอดรถ สัมผัสได้เพียงแต่ความว่างเปล่าวังเวง แต่อุปาทานทำให้รู้สึกคล้ายกับว่าบนสะพานไม้ที่ทอดข้ามลำธาร หญิงสาวร่างสูง ผมยวสยายเลยบ่า ยังคงยืนนิ่งอยู่บนสะพานนั้น ทอดสายตามองตามมา...

และเมื่อนึกถึงภาพนั้น เงามาอีกเงาหนึ่งก็ซ้อนขึ้นมาด้วยชายหนุ่มผู้มีดวงตาสีเขียวมรกตนิ่งลึกลับไม่ผิดอะไรกับแก้วลึกลับโปร่งแสงที่เขาเก็บมาได้ ดวงหน้าอ่อนนทกขับด้วยไรหนวดบาง ๆ จนเข้มค้มยืนซ้อนอยู่ด้านหลังของหล่อน

ทรงศรีระบายลมหายใจยาว...จะด้วยความหนักใจหรือเศร้าใจก็ตาม เขาไม่อาจบอกตัวเองได้ถูกต้องนัก

รู้แต่ว่าในโลกมีเรื่องอีกหลายอย่างเหลือเกินที่เขาไม่อาจเข้าถึง แม้ว่า
จะเคยพบ...เคยเห็น...แต่ก็สัมผัสได้เหมือนคนมองเงาในน้ำ เอื้อมมือลงไปจับเงาเมื่อใด
เงานั้นก็จะพราวเลื่อนรางไปหมด

(แก้วแก้ว, 2539: 678)

ตัวบทแสดงให้เห็นว่า แม่ทรงศรีไม่ได้ “ตาย” ไปจากโลกนี้เหมือน
จุฑา แต่เขาก็ก “ตาย” ไปจากโลกที่มีเพียงลำฟ้าและแพงเมือง แก้วแก้วอุปมาสถานการณ์นี้
กับเงาในน้ำ ตอกย้ำให้เห็นว่า ทรงศรีไม่มีหนทางใดจะจับต้องหรือสื่อสารกับแพงเมือง
ได้อีก

แก้วแก้วแสดงให้เห็นว่า ไม่มีสิ่งใดทำลายอำนาจของพ่อได้ในตอนจบ นาคราช
ยังคงสิงสถิตอยู่ในที่ของตน โดยมีแพงเมือง เป็นบาทบริจาริกาตามธรรมเนียมที่เคย
ปฏิบัติมา อำนาจของพ่อยังคงดำรงอยู่ เห็นได้ว่าในประเด็นเรื่องปมปิตุมาตนั้น แม่ลูกชาย
จะมุ่งทำร้ายพ่อเพียงใดแต่ก็ไม่อาจกำจัดพ่อได้ ลูกชายที่ทำร้ายพ่อต้องได้รับจุดจบทั้งจาก
ผลของคำสาปและอุบัติเหตุ

ประเด็นที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ จากที่พ่อยดได้กล่าวไว้ว่า เมื่อลูกทำปิตุมาต
ต้องมีวัตถุที่เป็นสัญลักษณ์ของความสำนึกถึงความผิดบาปที่เรียกว่า โทเทม แต่เมื่อ
พิจารณาในเรื่อง เมื่อชาวเมืองมาย “ฆ่า” พ่อโดยการยกเลิกพิธีกรรมและใช้ไฟเผาพ่อ
กลับไม่พบโทเทมใดๆที่แสดงถึงความสำนึกผิดของชาวเมืองมายที่ได้ “ฆ่า” พ่อ ทั้งใน
ทางอุปลักษณ์และทางตรง ประเด็นนี้อาจกล่าวได้ว่า มิใช่ลูกๆไม่รู้สึกลผิด แต่เป็นเพราะ
“พ่อ” ไม่เคยตาย ลูกจึงตระหนักอยู่เสมอว่าตนยังทำปิตุมาตไม่สำเร็จ พ่อยังคงอยู่และไม่
สามารถทำลายได้ ความรู้สึกกระอักกระอ่วนใจหรือรู้สึกผิดของชาวเมืองมายจึงไม่ปรากฏ
ในเรื่อง มีแต่เพียงความพยายามที่จะมุ่งทำลายพ่อต่อไป

นอกจากนั้นยังสามารถตีความได้อีกมิติหนึ่งคือ การที่อำนาจของพ่อไม่สามารถ
ถูกทำลายได้นั้น ยังแสดงให้เห็นวิธีคิดแบบบรรพกาลนิยม (Primitivism) ที่ปรากฏใน
ตัวบท วิธีคิดดังกล่าวหมายถึง ความเชื่อว่าความคิดของคนรุ่นบรรพชนดีที่สุด มีความ
สูงส่งมากกว่าอารยชน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 338) ดังนั้นเห็นได้ว่าการนำเสนอ
ให้ชัยชนะตกอยู่กับอำนาจของพ่อแสดงให้เห็นถึงอำนาจของความเชื่อบรรพบุรุษที่ไม่
สามารถลบล้างได้เช่นกัน

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า “นาคราช” ได้ถูกนำเสนอถึงการต่อรองทางความหมายผ่านความเชื่อดั้งเดิมและความเป็นสมัยใหม่ นั่นคือ ลำฟ้าพยายามทำให้ระบบความเชื่อหรืออำนาจของตนหวนกลับคืนมาผ่านการลงโทษคนในตระกูล ณ เมืองมาย เพื่อแสดงถึงอำนาจในการจัดการชีวิตพวกเขาในบริบทความเป็นสมัยใหม่ ลำฟ้าแสดงให้คนในยุคปัจจุบันเห็นว่า แม้ความเป็นตะวันตกจะเข้ามาครอบงำความคิดพวกเขา แต่กระนั้นตัวละครทุกตัวก็ไม่สามารถรอดพ้นจาก “อำนาจของพ่อ”

จากประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อและลูกชายที่กล่าวมานั้น เห็นได้ว่า พ่อได้ลงโทษลูกชายที่ละเลยความเคารพที่มีต่อตน ในขณะที่ลูกชายเองก็ไม่ได้ยอมสยบต่ออำนาจพ่อ โดยการลุกขึ้นมากำจัดอำนาจของพ่อเช่นกัน อย่างไรก็ตามท้ายที่สุดแล้วอำนาจของพ่อก็เป็นสิ่งที่ไม่มีความสามารถทำลายได้ ซึ่งนำเสนอผ่านตอนจบของเรื่องที่พ่อสามารถนำตัวลูกสาวไปครองรักด้วยกันได้ ประเด็นนี้เราสามารถตีความได้ว่า ไม่ใช่เพียงอำนาจของพ่อในด้านความปรารถนาเท่านั้นที่ไม่สามารถทำลายได้ แต่ยังเป็นอำนาจของจารีตประเพณีที่ครอบงำลูก ๆ อยู่ นั่นก็ไมอาจถูกทำให้เลือนหายไปได้เช่นกัน

อภิปรายผลการวิจัย

วรรณกรรมเปิดโอกาสให้เราได้ตีความในมิติแตกต่างกันออกไป การนำแนวคิดต่าง ๆ มาใช้อธิบายตัวบทหนึ่ง ๆ ผลการศึกษาที่ได้ย่อมมีมุมมองที่หลากหลายในบทความเรื่องนี้ได้ใช้กรอบคิดเรื่อง ปมเอดิปัส เข้ามาเป็นแว่นเพื่อใช้มองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และนาคราช ผลการศึกษาแสดงให้เห็นระบบคิดที่มนุษย์มีต่อนาคราชและนาคราชมีต่อมนุษย์ในมิติของความสัมพันธ์แบบพ่อกับลูก ซึ่งแสดงให้เห็นชุดความหมายของนาคในมุมมองที่น่าสนใจสอดคล้องกับงานของพิเชฐสายพันธุ์ (2539: 190) ที่กล่าวว่า ความหมายของนาคไม่ได้มีมิติเดียว การมองจากมุมอื่นๆ ทำให้เห็นว่าความหมายของนาคมีความเลื่อนไหล หากพิจารณาร่วมกับงานของพิเชฐแล้วทำให้เห็นว่า นาคในนวนิยายเรื่อง *นาคราช* ถูกนิยามให้เป็นทั้งผู้สร้างและผู้ทำลาย และเมื่อนำบริบทวรรณกรรมประชานิยมมาพิจารณาตัวบท พบว่า การสร้างตัวละคร “ลำฟ้า” สัมพันธ์กับลักษณะ “ชายในฝัน” หรือเป็นคุณสมบัติพึงพินิยมของพระเอกนวนิยายรัก ดังที่ อวยพร แสงคำ (2557) และ ปันตดา สดุดิวิทย์ (สืบนั่นออนไลน์) เห็นพ้องกันว่า พระเอกที่เป็นนาคมักจะมีรูปกาย

หล่อเหลา อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่า กลวิธีการสร้างตัวละครลักษณะดังกล่าวนอกจากจะเป็นการทำให้สอดคล้องกับขนบนวนิยายประชานิยมแล้ว รูปร่างที่งดงามล้ำมนุษย์ยังเป็นตัวแทนของอำนาจที่บุรุษมีต่อสตรีเพศ สามารถทำให้สตรีหลงใหล และเมื่อมองในกรอบความสัมพันธ์แบบพ่อ-ลูก อาจกล่าวได้ว่า ในบริบทของนวนิยายเรื่อง นาคราชนั้น การสร้างคุณสมบัติของ “พ่อ” ให้เหนือตัวละครชายอื่น ๆ ทำให้ “ลูกสาว” ตกหลุมรักได้ไม่ยาก นอกจากประเด็นเรื่องความปรารถนาระหว่าง พ่อ-ลูก แล้ว ประเด็นที่น่าสนใจคือ การปะทะความคิดระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและความเป็นสมัยใหม่ แก้วแก้วยังเสนอให้เห็นถึงความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างตะวันตกและตะวันออก ในฐานะเจ้าอาณานิคมและผู้ถูกล่าอาณานิคม ผ่านการแสดงให้เห็นว่าชาวตะวันตกเข้ามาทำลายความเชื่อดั้งเดิมของชาวเมืองมาย เมื่อพิจารณาพื้นที่เมืองมายรีสอร์ทสามารถตีความได้ว่าเป็นตัวแทนของความทันสมัย และที่น่าสนใจคือ บริเวณใกล้เคียงกับเมืองมายรีสอร์ทนั้น ได้มีบึงงูฟ้า ซึ่งเป็นพื้นที่ของนาคราชอันเป็นตัวแทนของความเชื่อดั้งเดิม ประเด็นที่น่าสนใจดังกล่าวถือเป็นการแสดงให้เห็นการปะทะกันระหว่างความเป็นบรรพกาลนิยมและสมัยใหม่นิยม

ต่อประเด็นข้างต้น การต่อรองความหมายเรื่องนาคราชผ่านตัวบทจึงมีความน่าสนใจ นั่นคือ ในสมัยบรรพบุรุษ นาคราชถูกนิยามให้อยู่ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาเมื่อความเป็นสมัยใหม่ครอบงำความคิดประชาชนชาวเมืองมาย นาคราชจึงกลายเป็นความล้าหลังและงมงาย นำไปสู่การกำจัดในขณะเดียวกัน นาคราชเองก็ได้ลุกขึ้นมาต่อรองความหมายของตนเองในด้านที่เชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ผ่านการมุ่งกำจัดผู้ที่จะล้มอำนาจของตน และในที่สุด ความหมายของนาคราชก็ยังคงผูกโยงอยู่กับความลึกลับ ความเหนือธรรมชาติ และความศักดิ์สิทธิ์

ประเด็นสำคัญในบทความนี้คือ การแสดงให้เห็นถึงความปรารถนาของนาคราชในฐานะพ่อ ที่หมายจะครอบครองลูกสาว และลงโทษผู้ชั่วชดชวาง แต่กระนั้นลูก ๆ ก็ไม่ได้เป็นฝ่ายถูกพ่อกระทำอยู่ฝ่ายเดียว แต่ลูก (ชาย) ยังมุ่งที่จะทำลายอำนาจของพ่อโดยการขัดขืนคำสั่งของพ่อและกำจัดพ่อให้พ้นทาง แต่กระนั้น ความเป็นใหญ่ของพ่อก็ไม่อาจถูกทำลายลง เมื่อถอดรหัสนาคราชในบริบทของความเป็นพ่อ ทำให้เห็นได้ว่าแก้วแก้วพยายามนำเสนออำนาจของพ่อให้เป็นใหญ่ ดังนั้น บทความเรื่องนี้จะจึงแสดงให้เห็นชุด

ความหมายของนาคราชในอีกมิติหนึ่ง นอกเหนือจากคำนิยามที่ผูกโยงอยู่กับความศักดิ์สิทธิ์ในสังคมเกษตรกรรม เห็นได้ว่า แก้วแก่นำเสนอความหมายของนาคราชในมิติของ “พ่อ” ซึ่งเป็นเจ้าเหนือหัวของ “ลูก” เป็นลักษณะความสัมพันธ์ในทั้งในเชิงครอบครัวและเชิงฐานะเบียดจารีต สุดท้ายแล้ว เห็นได้ว่าแก้วแก่นำกำลังผลิตซ้ำ “อำนาจของพ่อ” ทั้งในแง่อำนาจของเจ้าชีวิตและอำนาจของความเชื่อที่ไม่อาจลบล้างไปได้ เพราะในที่สุดความเชื่อดั้งเดิมก็ชนะต่อความเชื่อสมัยใหม่

เมื่อพิจารณาในมิติทางสังคมทำให้เห็นว่า อำนาจของพ่อได้ไหลเวียนในรูปแบบของวัฒนธรรมแบบชายเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นระบอบอันทรงพลังในสังคมไทย และหากเราวิเคราะห์อำนาจของพ่อตามนวนิยายเรื่อง *นาคราช* ทำให้เห็นว่า การผูกขาดลูกสาวไว้กับพ่อเพียงผู้เดียวก็ไม่ต่างจากวาทกรรมคำสอนให้เพศหญิงรักษาพรหมจรรย์ก่อนแต่งงาน และเมื่อแต่งงานแล้วเพศหญิงจำต้องซื่อสัตย์กับสามีและมีสามีคนเดียวไปตลอดชีวิต ดังนั้นหากเราวิเคราะห์อำนาจของพ่อโดยพิจารณาตามบริบทเชิงสังคม จึงสามารถเห็นได้ว่าระบอบปิตาธิปไตยคือ “อำนาจของพ่อ” ที่ไม่สามารถลบล้างได้และยังดำรงอยู่มาตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

อย่างไรก็ตาม บทความเรื่องนี้มีจุดศึกษาเฉพาะปมเอดิปัสที่ปรากฏในตัวบท ขณะที่ผู้วิจัยได้อ่านนวนิยายเรื่อง *นาคราช* เพื่อดำเนินการวิเคราะห์นั้น พบว่า นวนิยายเรื่องดังกล่าวยังมีประเด็นที่น่าสนใจที่สามารถมองได้หลายมิติ ได้แก่ มิติสถานที่ที่ปรากฏในตัวบท เป็นประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพื้นที่ธรรมชาติซึ่งเป็นที่อยู่ของนาคราช และพื้นที่เมืองมายริสอร์ทซึ่งเป็นพื้นที่ของมนุษย์ นอกจากนั้นยังมีเรื่องพื้นที่เมือง-พื้นที่ชนบท/ พื้นที่ต่างประเทศ-พื้นที่ในประเทศ การวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของตัวละครระหว่างพื้นที่ดังกล่าว จะทำให้ตัวบทมีเหลี่ยมมุมมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- แก้วแก้ว. (2539). นาคราช. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- จิตรกร เอมพันธ์. (2545). พญานาค เจ้าแห่งแม่น้ำโขง: พิธีกรรมกับระบบความเชื่อ
พื้นบ้านแห่งวัฒนธรรมอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัย
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองแสง เขียวสุติ. (2559). ปมเอติปัสและประกาศิตของพ่อใน *ข้างหลังภาพ* กับ *ชั่วฟ้า
ดินสลาย*. ใน สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (บรรณาธิการ), *ถกเถียงเรื่องคุณค่า*,
(183–222). กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ปนัดดา สดุดีวิชัย. นาคะจากตำนานสู่ Paranormal Romance ในนาคราช. สืบค้น
เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2561, จาก [http://www.arts.chula.ac.th/~complit/
studentclub/academic/panadda.htm](http://www.arts.chula.ac.th/~complit/studentclub/academic/panadda.htm).
- พิเชษฐ สายพันธุ์. (2539). “นาคาคติ” อีสานลุ่มน้ำโขง: ชีวิตทางวัฒนธรรมจาก
พิธีกรรมร่วมสมัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์และมนุษยวิทยา
มหาวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิริยะดิศ มานิตย์. (2559). ปมเอติปัสในนิทานแปร์โรต์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2550). *ฟรอยด์ และพัฒนาการของจิตวิเคราะห์: จากความฝันสู่
ทฤษฎีสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัชนิกร รัชตกรตระกูล. (2549). *ฉากในจินตนิยายของแก้วแก้ว*. วิทยานิพนธ์อักษร
ศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ:
ราชบัณฑิตยสถาน.
- อวยพร แสงคำ. (2557). *ลักษณะเด่นของนวนิยายไทยที่มีตัวละครเป็นครุฑและนาค*.
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.